

IRAK'IN NÜKLEER ENERJİ GÜNDEMİ

YUSUF CAN AYAZ

GİRİŞ

2

020 yılında düşen ham petrol fiyatları, Irak'ın uzun süredir ihmal ettiği altyapı yaptırımlarının daha da ötelenmesine sebebiyet vermiştir. Irak'ın yaşadığı savaş ve çatışma ortamı, gerekli altyapı yatırımlarının önüne geçtiği gibi mevcut altyapıyı daha da kullanışsız hâle getirmiştir. Do-

layısıyla Irak'ta enerji ve elektrik altyapısında ciddi bir sıkıntı baş göstermiştir. Ortaya çıkan elektrik kesintilerinin, ekonomik istikrarsızlık, sosyal sorunlar ve güvenlik endişeleri gibi değişkenlerle birlikte Başbakan'ın (Adil Abdulmehdi) istifasına dahi neden olan gösteleri tetiklediği görülmektedir. Irak hükûmeti, toplumsal huzursuzluğa yol açan yaygın elektrik kesintilerini sona erdirmeye çalışır-

Nükleer enerji gündemi; Irak'ın iç ve dış politikası, askerî öncelikleri ve ülkede bulunan ya da bulunabileceği öngörülen yabancı kuvvetlerin Irak coğrafyasındaki potansiyel etkinlikleri, elektrik yetersizliğinin neden olduğu sosyal sorunların çözümü ve nükleer enerjinin Irak ekonomisine katkısı gibi birçok konuyla bağlantılı olarak incelenmesi gereken çok boyutlu bir konudur.

ken, nükleer reaktör inşa etme planı üzerine çalışmalar yürütmektedir. Irak'ta nükleer enerji gündemi, yatırım ve enerji kalemlerinden daha fazlasını ifade etmektedir. Nükleer enerji, Irak'ın iç ve dış politikası, askerî öncelikleri ve ülkede bulunan ya da bulunabileceği öngörülen yabancı kuvvetlerin Irak coğrafyasındaki potansiyel etkinlikleri, elektrik yetersizliğinin neden olduğu sosyal sorunlar ve nükleer enerjinin Irak ekonomisine etkisi gibi alt başlıklarla bağlantılı olarak incelenmesi gereken çok boyutlu bir konudur.

1. IRAK'IN NÜKLEER ENERJİ GEÇMİŞİ VE GÜNÜMÜZDE NÜKLEER REAKTÖR KURMA GİRİŞİMLERİ

Irak'ın nükleer enerji faaliyetleri oldukça eskiye dayanmaktadır. 1960'lı yıllarda nükleer araştırmalara başlayan Irak, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması'nı (NPT) imzalayan ülkelerden biri olmasına rağmen 1970'lerde sivil uygulamalarda kullanılacağı iddiasıyla bir nükleer silah programı başlatmıştır. 1976'da Fransa, Irak'a bir araştırma reaktörü satmayı kabul etmiş ve

Irak, 1979'da İtalya'dan bir plütonyum ayırma tesisi satın almak için sözleşme imzalamıştır. Bununla birlikte Portekiz, Nijer ve Brezilya'dan uranyum ithal edilmiştir.¹ Bağdat'ın 18 km güneydoğusunda yer alan Tuwaitha Nükleer Araştırma Merkezinde başlatılan nükleer araştırmalar, 1981 yılında İsrail'in, 1991 yılında ABD'nin saldırısına uğraması sebebiyle sonuçsuz kalmıştır.² Baas rejiminin yıkılmasıyla birlikte nükleer enerji konusu tekrar gündeme gelmiş ve Irak, ülkedeki elektrik sorununu çözmek için barışçıl amaçlı nükleer reaktör inşa etme arayışına girmiştir.

Elektrik tedariki sorunu, 2021 yılı itibarıyla Bağdat yönetiminin yüzleştiği problemlerin başında gelmektedir. Irak hükûmeti, toplumda rahatsızlık oluşturan siyasi ve ekonomik problemleri de gün yüzüne çıkarması sebebiyle derinleşen elektrik sorununu, nükleer reaktör kurmak yoluyla çözmeyi amaçlamaktadır. Irak'ta artan elektrik talebinin ve yetersiz elektrik arzı probleminin nükleer enerji elde edilmesiyle kapatılacağı düşünülmektedir. Irak Radyoaktif Kaynaklar Düzenleme Kurumu Başkanı Kemal Hüseyin Latif, ülkenin

¹ Britannica, Nuclear Weapon, <https://www.britannica.com/technology/nuclear-weapon/Other-countries#ref988781>, Erişim Tarihi: 20.07.2021.

² Dr. Carleton J. Phillips; Dr. Ronald K. Chesser; John Cochran; Jeff Danneels, "Iraq Nuclear Facility Dismantlement and Disposal Project", *Sandia National Laboratories*, S.1-2.

Irak hükümeti, yüksek sıcaklıklarla kendi imkânlarıyla baş etmeye çalışan Irak halkına elektrik hizmeti verememektedir.

elektrik kapasitesi ve talebi arasında hâlihazırda 10 gigavatlık bir boşluk olduğunu ve 2030 yılına kadar ek 14 gigavata ihtiyaç duyulacağını açıklamıştır. Irak'ın şu anda İran'dan ithal edilen 1,2 gigavat dâhil 18,4 gigavat elektrik üretim kapasitesine sahip olduğu bilinmektedir. Latif, talebin 2030 yılına kadar 42 gigavata ulaşacağı öngörüsünde bulunmaktadır.³ Latif, 2020 yılında yaptığı açıklamada, 2009'da hükûmetin bakanlık enerji komitesine, talebin yarısını karşılamak için 2019'da tamamlanması öngörülen üç güç reaktörü

inşa etmek için bir teklif sunulduğuna fakat bu sürecin olumsuz sonuçlandığına dikkat çekmiştir.⁴ Bu kapsamda 2020'de ABD, Rusya, Arjantin, Güney Kore ve Fransa da dâhil olmak üzere beş ülkenin yeni reaktör inşa etmeye aday olduğu doğrulanmıştır.⁵ Irak ve Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (IAEA) arasında 2017 yılında imzalanan teknik iş birliğini güçlendiren çerçeve anlaşma, nükleer teknoloji transferinin öncelikli sekiz alandan biri olduğunu göstermektedir.⁶ Latif, Irak'ın nükleer reaktör inşa etmek için 40

³ "Iraq Aims to Go Nuclear to Resolve Crippling Power Shortages", Khalid el-Ansary; Anthony Di Paola, Bloomberg, 08.06.2021.

⁴ "IRSRA: The Formation of a committee to start building nuclear reactors for research purposes", Iraqi News Agency, 24.09.2020.

⁵ "40 years after Israeli strike, Iraq looks to build nuclear reactors", Tzvi Joffe, Jerusalem Post, 16.06.2021.

⁶ "New Iraqi committee to build nuclear reactors, combat electricity woes", Joe Snell, Al Monitor, 28.09.2020

Irak ile Rusya arasındaki müzakereleri doğrulayan Rosatom, Rusya'nın Irak ile barışçıl nükleer enerji alanında iş birliğine ilişkin belgelerin, bu alandaki görüşmeler biter bitmez imzalanacağını açıklamıştır.

milyar dolarlık bir proje geliştirme sürecinde olduğunun altını çizmektedir.⁷ Bu çerçevede 2021'in Nisan ayında Irak Radyoaktif Kaynaklar Düzenleme Kurumu, sivil uygulamalar için nükleer reaktör inşa etme olasılığını görüşmek üzere Rusya, Fransa ve ABD ile görüşmelerde bulunduğunu açıklamış ve Latif, hükümet komitesi tarafından nükleer reaktör kurmanın fizibilitesi amacıyla nükleer reaktör inşa etme konusunda birkaç ön toplantı yapıldığını ifade etmiştir. Bahsi geçen görüşmeleri Bağdat'taki Rusya Büyükelçiliğine iki ziyaret takip etmiş ve Latif, Rus yetkililerle yapılan görüşmelerin, reaktörlerin inşasını hızlandıracak bir dizi maddeyi içeren bir mutabakat zaptı ile sonuçlandığını ayrıca Bağdat'taki Fransa Büyükelçiliği ile bir dizi görüşmenin de planlandığını açıklamıştır. Üst düzey bir yetkili bu görüşmelere paralel olarak ABD'li yetkililerle de bir görüşme talep edildiğini belirtmiştir.⁸

Nükleer müzakerelere ilişkin görüşme trafiği ve nükleer reaktör gündemi, 2021'in Mayıs ve Haziran aylarında devam etmiş ve Latif, Irak'ın yaklaşık 11 gigavat üretebilen sekiz re-

aktör inşa etmek istediğini, ilk sözleşmenin ise 2022 yılında imzalanabileceğini öne sürmüştür. 40 milyar dolarlık plan için olası ortaklardan fon aracağını ve 20 yıl içinde maliyetin geri ödeneceğini vurgulayan Latif, yetkili makamların Rus ve Güney Koreli yetkililerle iş birliğini tartıştığını ifade etmiştir. Güney Koreli yetkililer ise 2021 yılı içerisinde santrallerin inşasına destek vermek istediklerini açıklamış ve Iraklı yetkililere Birleşik Arap Emirlikleri'nde (BAE) Korea Electric Power Corporation (Kepco) tarafından işletilen reaktörleri gezdirmeyi teklif etmiştir. Kepco'da görevli bir şirket sözcüsü ise şirketin, Irak'ın nükleer planlarından haberdar olmadığı, Iraklı yetkililerle temasa geçilmediği ve orada herhangi bir proje üzerinde çalışma talebinin kendilerine ulaşmadığı yönünde bir açıklama yapmıştır.⁹ Latif, Irak kabinesinin Rusya Devlet Atom Enerjisi Kurumu Rosatom ile reaktör inşasında iş birliği yapma anlaşmasını gözden geçirdiğini açıklamıştır. Ayrıca Rus haber ajanslarına yaptığı açıklamalarda Rosatom'un Irak'ta bir nükleer reaktör inşa edeceğini ve 2030 yılına ka-

⁷ "Will Iraq's \$40 Billion Bet On Nuclear Power Solve Its Energy Crisis?", Michael Kern, Oil Price, 08.06.2021. <https://oilprice.com/Latest-Energy-News/World-News/Will-Iraqs-40-Billion-Bet-On-Nuclear-Power-Solve-Its-Energy-Crisis.html>, Erişim tarihi: 26.06.2021.

⁸ "Iraq considers nuclear energy", Nuclear Energy International (NEI), 26.04.2021.

⁹ "Iraq Aims to Go Nuclear to Resolve Crippling Power Shortages", Khalid el-Ansary; Anthony Di Paola, Bloomberg, 08.06.2021.

dar 8 tane inşa etmeyi planladıklarını ifade etmiştir. Latif, 20 Mayıs 2021'de Irak Ulusal Nükleer Reaktörler Komitesinin (NCNR) nükleer reaktörler için 30 potansiyel alan üzerinde çalıştığını duyurmuştur. Iraklı yetkililere göre şu ana kadar 20 ön saha işaretlenmiştir ve "bilimsel çalışmaların" ardından 5 sahanın uygun alan olarak kesinleştirileceği belirtilmektedir. Buna müteakip 2 tane daha alternatif alan seçilmesi planlanmaktadır.¹⁰

Belirtilen sürece göre Irak hükûmetinin, Rus ve Koreli şirketlerle görüşmelerinin diğer seçeneklere nispeten daha somut olduğu görülmektedir. Bu çerçevede Rosatom, 15 Haziran 2021'de yaptığı açıklamayla Iraklı yetkililerle nükleer enerji alanında bir iş birliği fırsatının tartışıldığını duyurmuştur.¹¹ Rosatom'un genel müdürü Alexei Likhachev, Rusya'nın Irak ile barışçıl nükleer enerji alanında iş birliğine ilişkin belgeleri bu alandaki görüşmeler biter bitmez imzalayacağını açıklamıştır.¹² Iraklı yetkililerin, Koreli yetkililer tarafından BAE'de reaktörleri incelemeye davet edilmesi önemli bir somut adım olarak görülse de Kore'nin bir devlet iştiraki olan Kepco'nun, Rus kamu kurumu Rosatom ile enerji şebekelerini birbirine bağlamaya yönelik proje üzerinde ortak çalışmalarına ilişkin anlaşması bulunmaktadır.¹³ Rus ve Güney Kore hükûmetlerinin elektrik başta olmak üzere birçok konuda iş birliği ve ortaklığının mevcut olduğu bilinmektedir. Ayrıca Rusya'nın, Güney Kore menşeli çeşitli özel enerji şirketlerinde de önemli paylara sahip olduğu bilinmektedir.¹⁴

2. ABD'NİN, IRAK'IN NÜKLEER MÜZAKERELERİNE YÖNELİK TUTUMU

Kazimi hükûmetinin nükleer reaktörler aracılığıyla elektrik sorununu çözme gayreti, Ağustos 2020'de Kazimi'nin Paris ziyareti esnasında Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ile görüşmesi sırasında da gündeme gelmiştir. Fransa ile görüşmelerde bulunan Iraklı yetkililer, ABD ile görüşme talebinde bulunsun da bu konunun ABD tarafından ihmal edildiği görülmektedir. ABD'nin bu konudaki tutumu, bazı analizlerde ABD'nin İsrail'in güvenliğini önceleme ve Irak'ta istikrarı sağlamaya yönelik adımların Washington yönetiminin çıkarına hizmet etmeyeceği yönünde değerlendirilmiştir.¹⁵ ABD'nin İsrail'in güvenliğini ön planda tutması ve Irak'ın istikrarsızlığından siyasi çıkar elde etmesi, Irak'ta ortaya çıkan bu nükleer enerji denklemi ABD'nin konumunu açıklamak için yeterli gözükmemektedir. Nitekim ABD'nin, Rusya'nın nükleer reaktör inşa etme ihtimali karşısında sessiz kalması sonucu Rusya'nın enerji kartıyla bölgeye yayılması da ABD'nin çıkarına hizmet etmemektedir. 2021'in Nisan ve Temmuz aylarında ABD ve Irak arasında gerçekleştirilen Stratejik Diyalog Görüşmelerinin 3 ve 4. turları kapsamında ele alınan "ABD'nin muharip güçlerinin Irak'tan çekilmesi" konusu bu bağlamda değerlendirildiğinde, nükleer reaktör görüşmelerinin her ne kadar ABD, Fransa, Güney Kore ve Rusya bağlamında tartışıldığı dile getirilse de ABD'nin isteksiz tutumu ve Rusya'nın gündeme gel-

¹⁰ "Iraq nuclear power plants aspirations: Russia makes key partner in absence of US", ABNA, 27.06.2021.

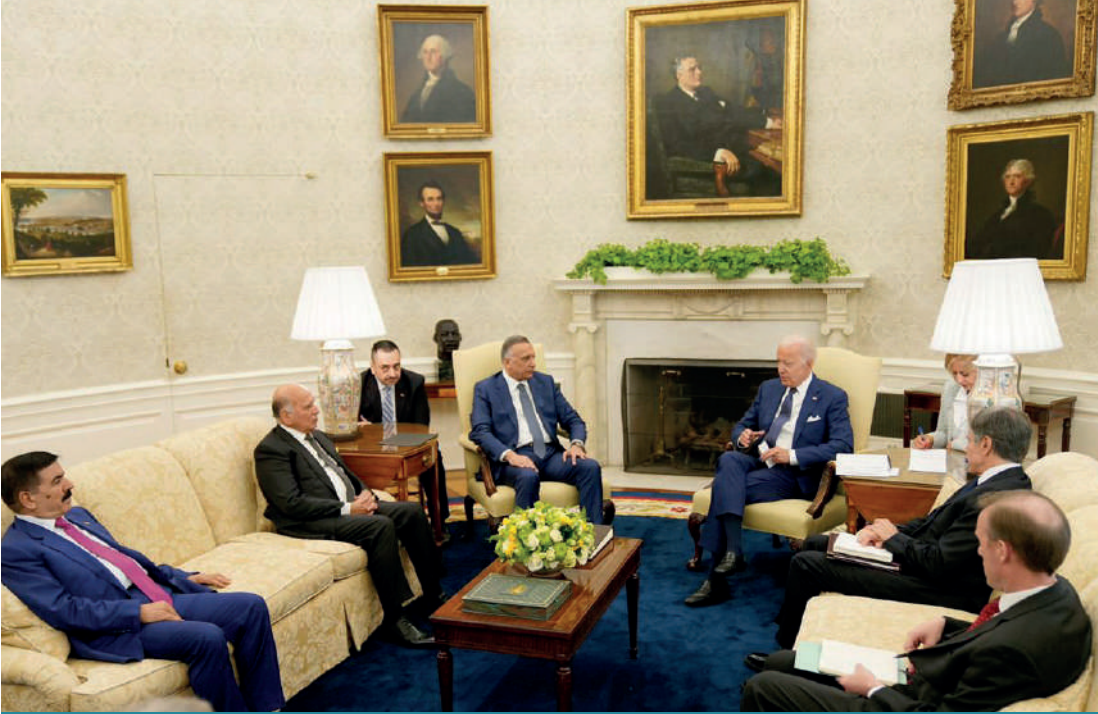
¹¹ "Rosatom discussing nuclear industry cooperation with Iraq — company", TASS Russian News Agency, 15.06.2021.

¹² "Russia is going to build nuclear reactor in Iraq", Dale Robertson, Positively Scottish, 23.06.2021.

¹³ "Korea and Russia agree to bolster cooperation in energy sector", Pulse News Korea, 24.09.2019.

¹⁴ "Rus şirketi, Güney Kore enerji şirketinin yüzde 49 hissesini satın aldı", Habertürk, 06.03.2021.

¹⁵ "Iraq nuclear power plants aspirations: Russia makes key partner in absence of US", ABNA, 27.06.2021.

26 Temmuz 2021'de ABD'ye ziyarette bulunan Kazimi'nin Biden ile görüşmesinde, 4. tur görüşmeleri kapsamında ele alınan ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesine ilişkin detayların müzakere edilmesi önemli bir gündem maddesi oluşturmuştur.

mesi ihtimalleri daraltmaktadır. Öncelikle herhangi bir nükleer reaktör temalı müzakerenin ABD ve Irak arasında gerçekleşme ihtimalinin olması, ABD'nin bölgedeki varlığını terör örgütü IŞİD'e karşı mücadeleden farklı olarak nükleer reaktörlerden hareketle enerji güvenliğine dahi kaydırabileceği çıkarımını kolaylaştırmaktadır. Latif tarafından altı çizilen 8 reaktör ve öngörülen 20 alan, Irak'ın katolik güvenlik ortamı göz önüne alındığında önemli bir güvenlik gereksinimini doğuracaktır. Fakat 2021'in Temmuz ayında gerçekleştirilen Stratejik Diyalog Görüşmelerinin 4. turunda Kazimi ve Biden'ın 2021 yılı sonuna kadar ABD muharip kuvvetlerinin Irak'tan çekilmesi kararı alması ve ABD güçlerinin Irak'ta yalnız danışmanlık, eğitim ve destek hizmetleri vereceğinin açıklanması, enerji güvenliği bağlamında ABD'nin bir nükleer reaktör tesisini koruma hizmeti veremeyeceğini gös-

termektedir. ABD askerî unsurları dışında Irak'ta teknik hizmet veren ABD menşeli özel şirketler bulunmaktadır. 2021'in Nisan ayında gerçekleşen Erbil saldırısı ve ABD unsurlarının bulunduğu her yerde saldırıların meydana gelmesi, bu sözleşmeli şirketleri tedirgin etmiş hatta Beled Hava Üssü'nde F-16 bakım sorumluluğunu üstlenen Lockheed Martin'in, üs bölgesinde hizmet veren 70 personelinin 50'sini ABD'ye, 20'sini ise Erbil'e çekmesiyle sonuçlanmıştır. Bu nedenle ABD'nin orta vadede Irak'ta varlığını koruması, Haşdi Şaabi ve İran ile geliştirmek zorunda kalacağı ilişkilere göre şekillenecektir. Nitekim İran ve ABD arasındaki politik gerilimlerin tırmandığı dönemlerde, Irak'ta bulunan ABD askerinin ve teknik destek sunan şirketlerin Şii milislerinin hedefinde oldukları gözlemlenmektedir. Bu nedenle ABD'nin, orta vadeli bir projeksiyonda Irak'ta varlık göstermeye

devam etmesi hâlinde sadece ekonomik ve askerî araçlarla değil, diplomatik araçlarla da bölgede varlığını pekiştirmesi gerekecektir. Bu çerçevede ABD'nin kullanacağı diplomatik kanal, Irak'ta Şiiilerle ilişkileri geliştirme ya da Şiiileri dengeleme siyaseti üzerine yoğunlaşacağı için ABD-İran arasındaki ilişkilerin de yumuşaması üzerine kurulacağı öngörülebilir.

3. IRAK'IN NÜKLEER ENERJİ GÜNDEMİNİN ULUSLARARASI BOYUTU

ABD'nin, askerî ağırlığını Ortadoğu'dan Asya'ya kaydırma eğilimini kuvvetlendirmesi ve Irak'tan çekilme konusunda müzakereler yapmasının, bölgedeki nüfuz alanını Rusya, Çin ve İran'ın doldurmasını beraberinde getirebileceği düşünülmektedir. Bu senaryonun gerçekleşmesi, Rusya'nın savunma, Çin'in enerji ve yatırımlar, İran'ın Şii kimliği ve milis kuvvetler aracılığıyla Irak'ta oluşturduğu etkinliği, bu üç ülkenin Irak'taki faaliyetlerini yeni bir otorite tesis etme yolunda koordine edebilecekleri anlamını taşımaktadır. Rusya'nın; BAE, Suudi Arabistan, Mısır, İran, Ürdün, Cezayir, Tunus, Fas, Sudan gibi birçok Ortadoğu ülkesinde enerji yatırımlarına sahip olması ve özellikle nükleer enerji konusunda Ortado-

ğu'da müttefik olarak görülmesi sebebiyle görüşmelerde ön plana çıktığı görülmektedir. Nitekim Rusya'nın Güney Kore'de enerji sektörüne yaptığı yatırımların, Güney Kore ile Irak arasında yapılabilecek nükleer reaktör görüşmeleri üzerinde dahi etkili olacağı çıkarımı yapılabilir. Bu doğrultuda İran'da da enerji yatırımları bulunan Güney Kore'nin, Irak'ta kurulması öngörülen nükleer reaktörler konusundaki tutumu Rusya paralelinde şekillenebilir.

Irak'ta nükleer santral bulunmasına ilişkin bölgesel olarak dikkate alınması gereken bir diğer aktörün ise İsrail olduğu görülmektedir. Bu konuda tarihsel hafızaya bağlı bir tutum geliştiren İsrail'in, İran'ın etkili olduğu Irak'ta, Rusya tarafından da kurulabilecek nükleer santrallere karşı olumlu bir tavır takınması mümkün gözükmemektedir. Bilindiği üzere İsrail, 7 Haziran 1981'de Opera Operasyonu ile Irak'ta yer alan Osirak reaktörünü imha etmiştir. Irak'ta nükleer reaktör tartışmalarının arttığı 2021 yılı Haziran ayında, Opera Operasyonu'nun yıl dönümünde olaya ilişkin yeni belgelerin sızması, İsrail'in Irak'a gözdağı vermesi şeklinde okunabilir. Bu çerçevede Irak'ın, Fransa'nın desteğiyle planladığı Osirak reaktörünün imha edilmesine ilişkin

Savunma ve enerji alanları başta olmak üzere Ortadoğu'da önemli bir pazar elde eden Rusya'nın, Irak ile yapılan nükleer reaktör görüşmelerini somutlaştırması, bölgede ABD etkinliğinin kınlanması hususunda önemli bir gösterge olabilir.

Irak'ın elektrik hatlarına yapılan saldırılar, elektrik altyapısının yetersizliğini arttırmaktadır.

yeni bilgi ve görüntülerin sızması hem 2021 yılında gündemde olan Irak-Fransa nükleer müzakerelerine hem de İran'ın gerçekleştirdiği nükleer müzakerelere paralel bir zaman diliminde gündeme gelmiştir. Irak'ta nükleer gelişmelerin yaşanması ve bölgede İran etkisinin arttığı bir dönemde Rusya ile Irak'ın nükleer projelere girişmesi ise İsrail'in güvenliğini tehdit edici bir gelişme olarak görülmektedir. Bu çerçevede ABD unsurlarının Irak'tan ayrılma ihtimali de İsrail aleyhine yeni gelişmelerin ortaya çıkmasına sebep olabilir.

Irak'ta Şii milislerin ABD'ye yönelik saldırgan tutumu hemen hemen her gün koalisyon güçlerine yönelen saldırılarla somutlaşmıştır. Haşdi Şaabi ve Şii milislerin ülke içerisinde etkinlik kazanması Irak'ın ulusla-

rarası politikalarına da yansımaktadır. Feyyad'ın S-400 görüşmeleri için 2017 yılında Rusya ile diyalog kurması, Haşdi Şaabi'nin Rusya ile ilişkilerini kuvvetlendiren bir basamak olarak görülmektedir. Ordu içerisinde Rus menşeli savunma araçlarının kullanımı ve Irak hükümetinin ABD dışında da alternatif müttefik arayışı, Irak ve Rusya arasındaki ilişkilerin pekişmesinde rol oynayabilir. Bununla birlikte elektrik sıkıntısının çözümü için nükleer reaktör talebi bulunan Irak'ın, ABD tarafından ötelenmesi, Rusya'nın Ortadoğu yayılmacılığını genişletebilir. Bu doğrultuda, savunma ve enerji alanları başta olmak üzere Ortadoğu'da önemli bir pazar elde eden Rusya'nın, Irak ile yapılan nükleer reaktör görüşmelerini somutlaştırması bölgede ABD etkinliğinin kırılması hususunda önemli bir gösterge olacaktır. Çin ve İran ile birlikte hareket eden Rusya'nın, ABD'nin Irak'tan çekilmesi hâlinde sadece Irak hükümetiyle değil, Irak'ta etkin olan Şii milis kuvvetlerle de ilişkilerini geliştirebileceği hatta bölgedeki askerî boşluğu doldurma hareketliliğine girişebileceği öngörülebilir. Zira Suriye'deki savaşta Rus güçlerinin Şii milis gruplarla birlikte hareket ettiği hafızalarda tutulmalıdır. Bununla birlikte ABD'nin, Irak'taki muharip birlikleri geri çekme kararı NATO'nun Irak Misyonunu güçlendirmesiyle sonuçlanarak Rusya ve İran'ın, Irak'ta askerî etkinlik kurmasının önüne geçebilir.

Irak'ın, İran'a enerji ithalatından kaynaklanan 4 milyar dolar borcu olduğu bilinmektedir. İran'dan yapılan gaz ve elektrik ithalatı, Irak'ın enerji ihtiyacının yaklaşık üçte birini karşılamaktadır.¹⁶ Irak'ın, İran'a olan enerji bağımlılığı, ABD'nin tepkisine sebep olsa da alternatiflerin sınırlı ya da uygulama

¹⁶ "Iran power cuts fuel fears in Iraq as scorching summer peaks", Samya Kullab, Washinton Post, 29.06.2021.

açısından sorunlu olması, İran'ın Irak'taki etkinliğini artırmaktadır. Irak'ın iç dinamiklerine bakıldığında, İran'ın enerji faktörü dışında Şii milisler vasıtasıyla da Irak iç politikasında etkin bir konuma eriştiği görülmektedir. Irak, elektrik temininde ortaklık kurduğu İran'dan 1,2 gigavat elektrik ithal etmektedir. 2020 ve 2021 yıllarında elektrik altyapısına yönelik artan saldırılar, İran'dan transfer edilen elektrik hatları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Düzenlenen saldırılar, Mirsad-Diyala hattının hizmet dışı kalmasına dahi neden olurken, saldırıları üstlenen bir aktör olmamasına rağmen Irak hükûmeti saldırıları IŞİD'in düzenlediğini öne sürmektedir. Bu tip saldırıların yoğunluğunun, 2021 yılı Haziran ayında da arttığı görülmektedir. Haşdi Şaabi yetkililerinden Muhammed el-Azzavi, IŞİD'in Bakuba yakınlarındaki iki kuleyi patlattığını ve İran'ın Irak'a elektrik ihracatını kestiğini açıklamıştır. Bu hat İran'dan ithal edilen elektriğin 400 megavatını Irak'a aktaran dört enerji nakil hatından biri olarak bilinmektedir.¹⁷ Samarra kentindeki Selahaddin Termik Santrali, açılışı yapıldıktan bir hafta sonra saldırıya uğramıştır.¹⁸ Irak Elektrik Bakanlığı, santralin Katyuşa roketleriyle hedef alındığını ve üretim ünitesinin bazı bölümlerinde ciddi hasarın oluştuğunu açıklamıştır.¹⁹ Irak Güvenlik Medya Ağı ise Federal İstihbarat Teşkilatı ve İçişleri Bakanlığına bağlı soruşturma birimlerinin, IŞİD tarafından düzenlenen iki enerji nakil kulesinin bombalanması eylemini engel-

lediğini duyurmuştur. Irak Elektrik Bakanı Macid Mehdi Hantuş, 29 Haziran 2021 günü Başbakan Kazimi'ye istifasını sunmuştur. Yaz aylarında artan hava sıcaklığı nedeniyle güç kaynağı sıkıntısının tırmanması ve enerji nakil kulelerine yönelen organize saldırıların Hantuş'un istifasına neden olduğu düşünülmektedir.²⁰ Irak Elektrik Bakanlığının 18 yıldır yaz sezonunda çıkan elektrik krizlerini atlattamadığı görülmektedir. Irak elektrik altyapısında ki eski devreler nedeniyle güç kapasitesinin yüzde 30 ila 50'sinin kaybedildiği söylenmektedir.²¹ Elektrik altyapısına yönelik saldırılarla beraber elektrik kesintilerini protesto eden gösterici sayısının giderek artmasının da Hantuş'un istifasını tetiklediği gözlemlenmektedir. Nitekim 30 Haziran 2021 tarihinde Vasit ilinde uzun süren elektrik kesintilerini protesto etmek için yüzlerce kişi el-Aziziye elektrik santrali önünde toplanmış ve güvenlik güçleri, göstericilere ateş açmıştır.²² Sadr Hareketi'ne bağlı Twitter hesapları üzerinden bir dizi yayımlanarak elektrik sorunları 18 nedene bağlanmış ve soruna 15 çözüm önerilmiştir. Ayrıca Sadr Hareketi tarafından, Elektrik Bakanı Hantuş'un görevden alınması için Twitter üzerinden etiket başlığı açılmıştır.²³ 5 Temmuz 2021'de Irak Başbakan Kazimi, elektrik sorunu sebebiyle ortaya çıkan baskılar karşısında 29 Haziran'da istifasını veren Elektrik Bakanı Macid Mehdi Hantuş'un istifasını resmen kabul etmiştir.²⁴ Bu doğrultuda elektrik santrallerine ve transfer hatla-

¹⁷ "ISIL Blows Up Iran's Power Transmission Line to Iraq", Fars News Agency, 17.06.2021.

¹⁸ "Daesh attacks Salah-al Dim power plant in Iraq", Atalayar, Alba Sanz, 28.06.2021.

¹⁹ "Islamic State claims responsibility for rocket attack on Iraqi power station", Reuters, 28.06.2021.

²⁰ "Iraq's Minister of Electricity submits his resignation", Shafaq, 29.06.2021.

²¹ "Iraqis struggle with sizzling temperatures as blackouts hit", The Arab Weekly, 08.07.2021.

²² "Irak güvenlik güçleri elektrik kesintisini protesto eden göstericilere ateş açtı: 4 yaralı", Sami Anwar Rashad, Ahmed; Safiye Karabacak, Anadolu Ajansı, 30.06.2021.

²³ "Sadrist movement launches a hashtag to dismiss the Iraqi Minister of Electricity", Shafaq, 27.06.2021.

²⁴ "رئيس الوزراء مصطفى الكاظمي يقبل استقالة وزير الكهرباء ماجد حنتوش", Nasnews, 05.07.2021.

Türkiye'nin yatırım kartıyla bölgede göstereceği faaliyetler, İran'a alternatif oluşturabileceği gibi Irak hükûmetinin denge siyasetini güçlendirmesine de vesile olabilir.

rına yapılan saldırıların Irak iç politikasına doğrudan tesir ettiği gözlemlenmektedir.

Enerji alanında bir diğer olumsuz gelişme ise büyük yatırımcıların Irak'tan çekilmek istemesidir. Irak Petrol Bakanı İhsan Abdul Cabbar, BP'nin dev Rumeyla sahasından çekilmeyi düşündüğünü ve Rus Lukoil şirketinin Batı Kurna-2 sahasındaki payını satmak istediğini açıklamıştır. Cabbar, Irak'taki yatırım ortamının büyük yatırımcıların faaliyetlerini sürdürebilmesi için uygun olmadığını ve tüm yatırımcıların başka bir pazar ya da başka bir ortak aradığını belirtmiştir.²⁵ Nükleer santral gündemi bu bakış açısıyla incelendiğinde, Irak ile nükleer reaktör anlaşması imzalayabilecek herhangi bir ülkenin, doğacak güvenlik gereksiniminden dolayı bölgede asker bulundurabileceği çıkarımının sağlandığı görülmektedir.

4. IRAK'IN NÜKLEER ENERJİ GÜNDEMİNİN TÜRKİYE AÇISINDAN ÖNEMİ

Türkiye, Irak'ın elektrik tedarikçilerini çeşitlendirme arayışında önemli bir alternatif

olarak görülmektedir. Irak'tan Türkiye'ye yönelik yatırım çağrıları çeşitli makamlar tarafından dile getirilmektedir. 2020 yılında Kazımî'nin Türkiye'ye yaptığı ziyarette başta elektrik ihracatı olmak üzere Türkiye'nin Irak'a yönelik yapacağı yatırımlar önemli bir gündem maddesini oluşturmuştur. Nitekim 2020 yılı içerisinde Bağdat Belediye Başkanı Alaa Maan da Irak'ın yeniden yapılması için Türkiye'nin kalkınma tecrübesinden faydalanmak istediklerini belirtmiştir.²⁶ Türkiye'nin Irak'a 1 Kasım 2021'e kadar devam edecek olan 150 megavatlık elektrik ihracatı 2020 yılının Aralık ayında başlamıştır.²⁷ 2021 yılının Nisan ayında, ABD şirketi General Electric Company (GE) ve Türk şirketi Enka tarafından inşa edilen ve 500 megavat elektrik sağlama kapasitesine sahip olan Musenna'daki elektrik santralinin açılışı bizzat Başbakan Kazımî tarafından yapılmıştır.²⁸ Türkiye'nin büyük çoğunluğu Irak'ın kuzeyinde olmak üzere Irak'ta çeşitli firmalar tarafından yapılan enerji yatırımları bulunmaktadır. Nükleer enerji konusunda Irak'ta yaşanan gelişmeler, Rusya ile Akkuyu Nükleer Projesi'nde iş

²⁵ "Iraqi oil minister says BP and Lukoil mulling exits", The Arab News, 04.07.2021.

²⁶ "Baghdad mayor urges Turkish firms to invest in Iraqi capital", Daily Sabah, 29.12.2021.

²⁷ "Turkey begins electricity export to Iraq", Nuran Erkul Kaya, Anadolu Agency, 28.12.2021.

²⁸ "PM Opens New GE-Enka Power Station in Muthanna", Iraq-business News, 19.04.2021.

2020 yılında Kazımî'nin Türkiye'ye yaptığı ziyarette başta elektrik ihracatı olmak üzere Türkiye'nin Irak'a yönelik yapacağı yatırımlar ön plana çıkmıştır.

birliği yapan Türkiye ile Irak'ın yakınlaşmasını kolaylaştırabileceği gibi artan elektrik talebinin karşılanması için Türkiye'ye yatırım fırsatları da sunmaktadır. Türkiye'nin Irak'ta enerji tedarikçisi ve yatırımcı kimliğiyle var olması Türkiye'nin sert güç unsurlarını destekleyebilir. Bu doğrultuda Türkiye'nin Irak'a enerji tedariki alanında katkısını arttırması, Bağdat ve Erbil hükümetlerinin uzlaştığı fakat uygulamaya geç(e)mediği Sincar Anlaşması gibi Türkiye'nin ulusal çıkarları için önem teşkil eden konularda söz hakkını güçlendirebilir. Ayrıca Erbil'in terör örgütü PKK'ya yönelik tepkisinin arttığı 2020-2021 döneminde, İK-BY'ye yapılacak yatırımların, örgütün bölgedeki marjinal kimliğini arttırmasını tetikleyerek bölgeden izole edilmesini kolaylaştırabileceği gözlemlenmektedir. Böylece Türkiye'nin ulusal çıkarları kapsamında Irak'ta

birincil tehdit olarak algıladığı PKK varlığının geleceğine yönelik de olumlu gelişmeleri beraberinde getireceği söylenebilir. Diğer yandan Türkiye'nin yatırım kartıyla bölgede göstereceği faaliyetler, İran'a alternatif oluşturabileceği gibi Irak hükümetinin denge siyasetini güçlendirmesine de vesile olabilir. Nitekim Türkiye'nin; İran'ın, Irak'a elektrik ihraç ettiği sahalara ulaşmasının, Bağdat yönetiminin Tahran'a olan enerji bağımlılığını azaltacağı öngörülebilir. Ayrıca enerji konusunda verilecek destek doğrultusunda Türkiye hakkında Irak'ta özellikle su konusunda yapılan kara propagandanın da azalmasına ya da bitirilmesine imkân verebilir. Dolayısıyla hem Erbil'de hem de Bağdat'ta kısa sürede Türkiye'nin lehine önemli sonuçlar alınabilmesi için enerji sektörü önemli bir kalemi temsil etmektedir.

Petrol zengini Irak 30 yıldır elektrik kesintileriyle boğuşuyor.

SONUÇ

Irak'ta enerji ve akaryakıt sektörlerine yapılan uluslararası yatırımlar, Irak hükûmetinden çeşitli yetkililerin de ifade ettiği gibi ülkenin güvenlik ortamının elverişsiz olması sebebiyle sekteye uğramaktadır. ABD unsurlarının bölgeden çekilmesinin müzakere edilmesi, Lukoil ve BP gibi uluslararası faaliyet gösteren şirketlerin bölgedeki yatırımlarından kısmen çekilmek istemesi, Lockheed Martin'in güvenlik gerekçesiyle personeli Beled Hava Üssü'nden tahliye etmesi gibi gelişmeler Irak'ın nükleer enerji konusunda Rusya'ya yaklaşmasını sağlamıştır. Bu kapsamda Rosatom'un Ortadoğu ve Kuzey Afrika CEO'su Alexander Voronkov, bir nükleer enerji santralının inşasının karmaşık, kapsamlı ve çok yönlü bir görev oluşturduğuna

dikkat çekerek Rosatom'un; tasarım, inşaat, yakıt ikmali, işletme, bakım hizmetleri, üretim birimlerinin modernizasyonu, personelin eğitimi ve nükleer enerjinin kamuoyu tarafından kabul düzeyinin artırılması gibi çeşitli alanlarda yardımcı olduğunu belirtmektedir.²⁹ Dolayısıyla Irak'ın Rusya ile nükleer reaktörler üzerinde anlaşma sağlamasının, enerji ve yatırım konularından daha fazlasını ifade ettiği ve bölgede Rusya'nın etkisini arttıracak bir gündem maddesi oluşturabileceği gözlemlenmektedir.

Rusya'nın; BAE, Suudi Arabistan, Mısır, İran, Ürdün, Cezayir, Tunus, Fas, Sudan gibi birçok Ortadoğu ülkesinde enerji alanında yatırımının olması ve dünya enerji pazarında önemli bir yer edinmesi, bölgeyle ilişkilerini

²⁹ "Russia Proposes 'VVER' Reactors for First Saudi Nuclear Power Plant", Asharq al-Awsat, 12.07.2021.

olumlu yönde etkilemektedir. Sert ve yumuşak gücü bir arada kullanmaya çalışan Rusya için enerji diplomasisi önemli bir dış politika unsuru olarak görülmektedir. Irak'ta nükleer reaktör kurma girişimlerinin Rusya tarafından gerçekleştirilmesi hâlinde Irak ile beraber bölge ülkelerinin politik yaklaşımlarında önemli ölçüde değişimin meydana gelebileceği öngörülmektedir. Dolayısıyla küresel olarak Çin ile; bölgesel olarak İran ile güçlü ittifaka sahip olan Rusya'nın orta vadede Irak iç ve dış politikasında önemli

bir figür olabileceği çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır. Bu doğrultuda ABD ve Irak hükûmetleri arasında gerçekleştirilen 3 ve 4. tur görüşmelerinde müzakere edilen ABD askerlerinin Irak'tan çekilme süreci, bölgede Rusya, Çin ve İran'ın etkisinin artabileceği ihtimaliyle paralel olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca elektrik sorununun çözümüne yönelik atılacak adımların, 10 Ekim 2021'de yapılması planlanan Irak seçimlerinde de önemli bir değişken olacağı göz ardı edilmemelidir.

Yusuf Can Ayaz

Lisans derecesini Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden almasını müteakip Millî Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Bölümünde yüksek lisans çalışmalarına başlamıştır. "Terörizmle Mücadelenin İstihbarat Topluluğunun Dönüşümüne Etkisi: ABD Örneği" başlıklı teziyle yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Hâlihazırda Polis Akademisi Uluslararası Güvenlik Bölümünde doktora çalışmalarına devam etmektedir. Güvenlik başta olmak üzere devlet dışı silahlı aktörler, istihbarat, ayaklanma ve terörizm gibi konular üzerine çalışmalarını yürütmekle beraber, Ortadoğu ve Irak coğrafyasına yönelik araştırmalar yapmaktadır. ORSAM bünyesinde Irak Çalışmaları Araştırma Asistanı olarak çalışmaktadır. İyi düzeyde İngilizce, temel düzeyde Rusça bilmektedir.

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2021

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20

Email : info@orsam.org.tr

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA)